

Acesta este primul volum publicat al Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” (ANIMV) care integrează lucrările prezentate în cadrul Conferinței Științifice *Intelligence și Cultura de Securitate 2022* (ICS2022). Scopul ICS2022 este de a oferi studenților un spațiu pentru dezbateri academice și promovare a rezultatelor obținute în demersurile de cercetare proprii.

Prezenta ediție a fost dedicată atât doctoranzilor, cât și studenților din cadrul programelor de studii de licență și master, iar domeniile de interes științific propuse au fost: intelligence, securitate națională, istorie și relații internaționale.

Realizarea Conferinței a fost posibilă prin implicarea doctoranzilor și a conducătorilor de doctorat din Școala Doctorală Informații și Securitate Națională a ANIMV. Așteptăm cu entuziasm următoarea ediție a Conferinței!

ISSN 2971-8139
ISSN-L 2971-8139

◆ INTELLIGENCE ȘI CULTURA DE SECURITATE

◆ CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ STUDENȚEASCĂ

INTELLIGENCE ȘI CULTURA DE SECURITATE

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ STUDENȚEASCĂ
VOLUM DE PROCEEDINGS

VOLUMUL 1
2022

◆ Editura Academiei Naționale de Informații
„Mihai Viteazul”

BUNURILE CULTURALE – VICTIMELE FENOMENULUI TERORIST

Alexandra NICOLESCU*

Abstract:

Cultural heritage has the unique characteristic of transcending time, accompanying the rise and fall of civilizations. Access to cultural heritage is a human right, its destruction being a direct attack on the identity of a state and its population. Since the Arab Spring in the Middle East a series of acts of destruction, looting and illicit trafficking in cultural heritage items have taken place. This study aims to conduct an analysis on how the acts of destruction, robbery and illicit trade in cultural goods serve the Islamic State.

In February 2015, the Islamic State distributed an online video in which the militants of the group destroy the ancient statues exhibited in the Mosul Museum. A first objective is to analyze the acts of destruction and looting of the museum in Mosul and to observe for what purpose they serve the terrorist group Islamic State. The video distributed on YouTube by the Islamic State generated an international reaction, being viewed with both horror and distrust. As a result, the international community has adopted legislation to regulate trafficking and illicit trade in antiques as a method of financing terrorism.

The international community admits the causal link between crimes against cultural heritage and the financing of terrorism since 2015, following the media coverage of acts of destruction of artifacts and cultural heritage in the Middle East. This study looks at international legislation regulating the fight against the financing of terrorism through illicit trafficking and trade in cultural goods. The second objective focuses on the importance and necessity of protecting the cultural heritage against acts of destruction, looting and trafficking in order to obtain sources of income that are invested in terrorist activities. In this study, the research method focuses on the analysis of the international legislative framework and on the international scientific research that deals with the issues addressed.

Actions to destroy the cultural heritage of the Middle East, especially in Syria and Iraq, have generated an international resurgence. Thus, the international community condemns the acts of destruction of the heritage, characterizing them as crimes against humanity and acts of cultural purification.

Keywords: *terrorist financing, cultural goods, illicit trafficking, illicit trade, destruction of artifacts.*

* Student-doctorand la Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.

Introducere

Societatea contemporană traversează o perioadă de insecuritate și instabilitate generată de fenomenul terorist, care atinge cote maxime, într-un mediu general caracterizat de teamă și incertitudine, destabilizat politic și sfâșiat de conflicte armate. Pentru a putea preveni și combate fenomenul terorist este necesar să înțelegem, rațiunile care stau la baza modului de operare și a modalităților prin care grupările teroriste obțin finanțarea, care le permite să își desfășoare operațiunile violente împotriva umanității.

Este important să reflectăm asupra modalităților de combatere a terorismului și de eradicare a surselor de venit. Constatăm, cu îngrijorare, că artefactele culturale sunt victimele tăcute ale traficului și comerțului ilicit, activități care au menirea de a subvenționa grupările teroriste. În acest context, aceste activități se plasează, prin prisma veniturilor obținute, pe locul trei după traficul cu arme și traficul cu droguri.

Pornind de la realitatea faptului, că jefuirea și distrugerea siturilor arheologice este un fenomen ce datează de secole, constatăm că, distrugerile săvârșite de gruparea teroristă Statul Islamic în Orientul Mijlociu, cu precădere în Siria și Irak, asupra siturilor arheologice, culturale și religioase au dus la o schimbare radicală a modului de raportare referitor la aceste practici și, în acest context, traficul și comerțul ilicit cu bunuri culturale a permis grupării teroriste să își perpetueze activitățile violente, împotriva umanității și să își promoveze ideologia.

Modalitățile de finanțare a terorismului sunt intens cercetate, analizate și dezbătute, însă, contrar așteptărilor, literatura de specialitate este lacunară, în ceea ce privește subvenționarea terorismului, prin intermediul traficului și comerțului ilicit cu antichități. În ceea ce privește literatura de specialitate, de circulație internațională, observăm că, momentul de propulsare, în tratarea acestui subiect, îl constituie „Primăvara Arabă” când, au loc în Orientul Mijlociu o serie de acte de distrugere, intens mediatizate, săvârșite de gruparea teroristă Statul Islamic. Începând cu anii 2010-2015, studiile științifice internaționale se axează pe studierea, analizarea și înțelegerea actelor de distrugere a patrimoniului cultural din Orientul Mijlociu, atrocități săvârșite de gruparea teroristă Statul Islamic, cu scopul de a abține surse de venit pentru perpetuarea actelor violente, îndreptate împotriva umanității.

Comunitatea internațională conștientizează și adoptă măsuri legale, menite să combată traficul și comerțul ilicit cu antichități, într-un

mod etapizat, astfel că, într-o primă fază se axează pe modalitățile de import/export a bunurilor culturale, pe traficul și comerțul ilicit cu bunuri culturale și obiecte de patrimoniu, excluzând, în totalitate, legătura de cauzalitate dintre aceste practici și subvenționarea terorismului. Cea de a doua etapă, se conturează și concretizează în anul 2015, când, datorită proliferării mediatizate a actelor de distrugere și jaf, săvârșite de gruparea teroristă Statul Islamic/ISIS, în Siria și Irak, comunitatea internațională adoptă și implementează acte normative, menite să stopeze aceste atacuri sistematice îndreptate împotriva patrimoniului cultural.

Cu toate că România este membră NATO, UE, ONU – organizații care luptă pentru eradicarea surselor de finanțare a terorismului și pentru prevenirea și combaterea actelor teroriste, constatăm că, literatura de specialitate națională este inexistentă, în ceea ce privește tratarea și analizarea modalităților de finanțare a terorismului, prin activitățile ilegale de trafic și comerț cu antichități. Chiar dacă România este țară semnatară a documentelor internaționale, relevante în domeniul protejării patrimoniului cultural internațional, din punct de vedere al legislației interne, se exclude în totalitate legătura de cauzalitate dintre traficul și comerțul ilegal cu bunuri și artefacte culturale, ca metodă de finanțare a grupărilor teroriste.

Având ca punct de reper relațiile de mai sus, scopul acestui studiu este de a analiza și cerceta, în ce mod servesc actele de distrugere, jefuire și comercializare ilicită a bunurilor culturale grupării teroriste Statul Islamic. În acest sens, se va analiza acțiunea de distrugere și jefuire a muzeului din Mosul, mediatizată de gruparea teroristă Statul Islamic, prin lansarea unui videoclip pe YouTube, în data de 26 februarie 2015.

Un prim obiectiv al acestui studiu se va axa pe actele de distrugere și jefuire a muzeului din Mosul și încercarea de a descifra scopul săvârșirii acestor atrocități. Cel de al doilea obiectiv are în vizor observarea reacției comunității internaționale, la actele de distrugere și jefuire a muzeului din Mosul, respectiv a patrimoniului cultural din Orientul Mijlociu. Un alt obiectiv se concentrează, pe observarea și analizarea efectelor devastatoare resimțite de pierderea, de foarte multe ori irecuperabilă, unor bunuri culturale importante pentru patrimoniul cultural internațional. De asemenea, se pune accent pe importanța protejării patrimoniului cultural și prevenirea actelor de distrugere, jefuire, traficare și comercializare ilicită a bunurilor culturale, în vederea obținerii unor surse de venit, pentru subvenționarea grupărilor teroriste.

În demersul de cercetare sunt inserate actele legislative internaționale, ce reglementează traficul și comerțul ilicit cu bunuri culturale ca și metoda de finanțare a terorismului, aceste reglementări prinzând contur și concretizându-se începând cu anul 2015. Din acest moment, comunitatea internațională admite și devine conștientă de legătura de cauzalitate, dintre infracțiunile săvârșite împotriva patrimoniului cultural și subvenționarea grupărilor teroriste. Din punct de vedere metodologic, studiul are la bază metoda analitică, prin care se identifică și cercetează studiile științifice de circulație internațională și articolele din presa internațională – ce tratează acțiunile de distrugere și jefuire a Muzeului din Mosul și se axează pe evidențierea importanței și necesității protejării patrimoniului cultural, astfel încât, acesta să nu mai fie o victimă a acțiunilor distrugătoare, ce vizează niște interese politice și economice malefice.

Figura 1: Militanți ISIS distrugând statui expuse în Muzeul Mosul
Sursa: captură de ecran din videoclipul distribuit pe Youtube

Jefuirea muzeului din Mosul

În iunie 2014 Statul Islamic a preluat controlul asupra orașului Mosul, al doilea oraș ca mărime din Irak, ulterior extinzându-și controlul la aproape o treime din teritoriul Irakului și având sub control peste 4.500 de situri arheologice incluzând Hatra și Ashur – situri incluse în Patrimoniul Mondial UNESCO, Nimrud și Ninive – situri aflate pe lista provizorie UNESCO. După preluarea orașului, gruparea teroristă a

distrus peste 28 de clădiri istorice și religioase din oraș, pe lângă alte zeci de clădiri din Irak și Siria. În data de 26 februarie 2015, Statul Islamic a difuzat pe YouTube un videoclip, în care militanții grupării distrugeau și dărâmau statuile antice expuse în muzeul Mosul (Suadad, 2015).

În cadrul videoclipului, un militant afirmă: „Aceste ruine care sunt în spatele meu, sunt idoli și statui la care oamenii în trecut obișnuiau să se închine în locul lui Allah...Profetul Mahomed a doborât idolii cu mâinile goale când a mers în Mecca. Ni s-a ordonat de către profetul nostru să dărâmam idolii și să-i distrugem. Când Dumnezeu ne poruncește să-i înlăturăm și să-i distrugem, ne devine ușor și nu ne pasă, chiar dacă costă milioane de dolari” (Kareem, 2015). Acest scurt videoclip, proliferat în mediul online, a fost privit deopotrivă cu neîncredere și groază, iar în acest context ministrul culturii din Irak, Dr. Abdulameer al-Hamdani, a declarat: „Oriunde teroriștii au preluat controlul, a existat o combinație de jaf și distrugere pentru a îndepărta artefactele și a șterge cultura mesopotamiană” (Westcott, 2020).

Muzeul din Mosul adăpostește trei principale și valoroase galerii: galeriile asiriene, galeriile hatrane și galeriile islamice. Galeria asiriană a fost jefuită sistematic de Statul Islamic, însă, unele obiecte care aveau dimensiuni prea mari pentru a fi furate au fost distruse, inclusiv o pereche de lamassu uriașe, o sculptură în formă de leu, un artefact cunoscut sub numele de Stela Galbenă și baza tronului unui rege asirian.

Directorul Muzeului din Mosul, Zeid al-Obeidi, afirmă faptul că, în galeria asiriană existau dovezi clare că unele obiecte culturale au fost furate. Pentru a afla ce lipsea, acesta a evaluat piesele rămase și le-a comparat cu fosta colecție a muzeului, constatând astfel, că nu totul a fost distrus și că multe exponate au fost furate (Tharoor, 2015).

De asemenea, directorul muzeului a remarcat în videoclip, că unele exponate păreau să lipsească de la locul lor din muzeu. Videoclipul nu indică dacă aceste exponate ale muzeului au fost deteriorate înainte de îndepărtarea lor (lipsa unor fragmente pe podea), ceea ce l-a determinat să creadă, că acestea au fost furate înainte de filmarea videoclipului (Westcott, 2020). Un fapt controversat este că anumite exponate, care erau vizibile în videoclip și care nu au fost distruse, în momentul eliberării muzeului acestea erau dispărute. Trebuie să amintim faptul, că în martie 2017, când forțele irakiene au eliberat orașul Mosul, aceștia au găsit clădirea muzeului goală și deposedată de fostele comori.

Luma Yass, fostul director general al Muzeului Irakian din Bagdad, afirmă faptul, că videoclipul reprezintă un șiretlic menit să deghizeze

adevărată intenție a grupării teroriste Statul Islamic, și anume aceea de a genera venituri din furtul și comercializarea ilicită a artefactelor (Westcott, 2019). În ceea ce privește galeria islamică, cu toate că nu apare în videoclip, aceasta nu a rămas nejezuită. Exponatele din galeria hatrană aveau dimensiuni mai transportabile și nu toate erau originale, unele fiind copii. Desigur, pentru un expert este ușor să facă diferența dintre un original și o copie, însă, nu și pentru cineva care este profan în acest domeniu. Conform lui Luma Yass, Statul Islamic a distrus copiile și a vândut exponatele originale (Westcott, 2020).

Muzeul din Mosul s-a aflat sub controlul grupării teroriste Statul Islamic mai bine de opt luni, înainte ca aceștia să lanseze în mediul online imaginile de distrugere a exponatelor și, având în vedere că anumite obiecte expuse în muzeu lipseau de la locul lor, există posibilitatea ca gruparea teroristă să fi realizat replici după exponatele muzeului, în scopul propagandei de distrugere. Această posibilitate, ca gruparea teroristă să fii distrus, în principal, copii explică de ce în galeria hatrană au fost îndepărtate fragmentele statuilor distruse, dar nu și în galeria asiriană – rămășițele statuilor distruse rămânând acolo unde au căzut (Knight, 2015).

Viteza cu care a fost preluat muzeul din Mosul ne determină să considerăm, că Statul Islamic avea în vizor artefactele culturale încă de la ocuparea orașului. Scopul principal al videoclipului de distrugere a exponatelor muzeului din Mosul este acela de a înștiința comunitatea internațională, că artefactele au fost distruse. Prin urmare, dacă se crede că exponatele muzeului au fost distruse s-ar reduce posibilitatea ca anumite artefacte, identice sau asemănătoare, care tranzitează pe piața internațională să fie semnalate ca fiind furate sau având o proveniență dubioasă (Westcott, 2020).

Artefactele jefuite de Statul Islamic din muzeul Mosul au fost transferate ulterior în Siria, o parte dintre bunurile culturale jefuite fiind recuperate de către forțele americane, în urma unui atac asupra locuinței unui membru senior al Statului Islamic. În luna mai a anului 2015, forțele americane au efectuat lovituri aeriene asupra locuinței lui Fathi Ben Awn Ben Jildi Murad al-Tunisi (cunoscut și sub numele de Abu Sayyaf), recuperând un depozit de antichități furate din muzeul Mosul – unele artefacte încă având numerele de referință originale. Conform șefului diviziei juridice a Departamentului de Recuperare a Antichităților din Irak, Ali al-Taib, Abu Sayyaf a fost șeful departamentului de finanțare a grupării teroriste Statul Islamic, iar recuperarea artefactelor culturale ce aparțin muzeului din Mosul constituie o dovadă importantă, care arată

că, comerțul ilegal cu antichități irakiene finanțează teroriștii și grupările teroriste (Morris, 2015). De asemenea, forțele irakiene au găsit artefacte culturale în casele civile din Mosul, ce au fost ocupate de către membrii grupării teroriste.

Actele de distrugere și jefuire a muzeului din Mosul, supuse analizei în acest studiu, nu sunt singurele fapte de distrugere a patrimoniului cultural săvârșite de o grupare teroristă. Amintim câteva dintre aceste atrocități: 1. În 2001, talibanii au aruncat în aer două statui ale lui Buddha, sculptate într-o stâncă din valea Bamiyan din centrul Afganistanului; 2. În anul 2003, are loc invazia Bagdadului și jefuirea muzeului din Bagdad; 3. În anul 2006, Al-Qaeda bombardează în Irak moscheea al-Askari, unul dintre cele mai sfinte altare šiite din lume; 4. În 2008, grupul somalez al-Shabaab a distrus morminte și altare sufi în Kismayo; 5. În 2012, islamiștii Al-Qaeda și Ansar Dine au invadat orașul antic Timbuktu din Mali, pe care l-au distrus; 6. În 2014, ISIS/Statul Islamic a detonat mormântul profetului biblic Iona/Yunus din orașul Mosul, Irak; 7. În 2015, Statul Islamic distruge situl arheologic Hatra, Irak; 8. În 2015, Statul Islamic distruge orașul asirian Nimrud din Irak; 9. În august 2015, Statul Islamic distruge templul Baalshamin, din situl arheologic Palmyra, Siria și lista de atrocități continuă, nu se oprește aici (Singer, 2015).

Prezentând acest context putem observa că, reacția comunității internaționale s-a manifestat, într-un mod virulent, tocmai datorită faptului că, acțiunile de distrugere a patrimoniului cultural din Irak au fost intens mediatizate, artefactele fiind utilizate pentru generarea unor venituri substanțiale, menite să finanțeze gruparea teroristă Statul Islamic, nu doar cu scopul de a răspândi teroare la nivel internațional și de promovare a ideologiei.

Reacția comunității internaționale la atrocitățile săvârșite împotriva patrimoniului cultural

În lunga lista de atrocități atribuită grupării teroriste Statul Islamic, care cuprinde crime de război, crime împotriva umanității, încălcări grave ale drepturilor omului și, probabil, chiar genocid; distrugerea și traficul ilicit al bunurilor culturale din Irak, poate părea că nu are importanță. Cu toate acestea, moștenirea culturală a regiunii, care cuprinde o parte din cele mai vechi urme ale civilizației din lume, aparține patrimoniului cultural internațional și ar trebui protejată de comunitatea internațională. În acest context, campania de distrugere desfășurată de Statul Islamic, împotriva patrimoniului cultural al

Irakului reprezintă atât o încălcare gravă a dreptului internațional, cât și un atac direct asupra nucleului civilizației irakiene (Keller, 2015).

Actele de distrugere și jefuire a patrimoniului cultural din Orientul Mijlociu, cu precădere din Siria și Irak, săvârșite de gruparea teroristă Statul Islamic au determinat reacția comunității internaționale, care s-a materializat prin adoptarea și implementarea unor norme legislative, menite să combată acțiunile de trafic și comerț ilicit cu artefacte culturale, cu scopul de a genera venituri pentru grupările teroriste. Aici amintim: Rezoluția nr. 2199, adoptată în februarie 2015, de către Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, prin care se extinde în Siria interdicția comerțului cu obiecte culturale (existentă deja în Irak, începând cu anul 2003, prin Rezoluția nr. 1483). În cadrul Rezoluției nr. 2199, Consiliul de Securitate ONU își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că, Statul Islamic generează venituri, din angajarea directă sau indirectă în jefuirea și contrabanda cu obiecte de patrimoniu cultural, cu scopul de a susține eforturile de recrutare și consolidare a capacităților de organizare și desfășurare a atacurilor teroriste.

În cadrul Rezoluției Parlamentului European, din 30 aprilie 2015, referitoare la distrugerea siturilor culturale de către ISIS/Da'esh se stipulează că, atacurile sistematice îndreptate împotriva patrimoniului cultural sunt crime împotriva umanității și acte de epurare culturală. Termenul de epurare culturală este definit de UNESCO ca fiind o strategie, care urmărește în mod intenționat distrugerea diversității culturale, vizând în mod deliberat persoanele care se identifică pe baza sorginții lor culturale, etnice sau religioase.

Pentru prima dată se ia în calcul și este subliniat faptul că, artefactele culturale, care provin din jefuirea siturilor culturale și religioase și din traficul cu bunuri culturale, sunt utilizate la finanțarea activităților teroriste. În acest context bunurile culturale devin arme de război. Tot în cadrul acestei Rezoluții se punctează că, comercializarea ilicită cu bunuri culturale constituie cea de a treia formă ilicită de comerț, după traficul cu droguri și traficul cu arme.

În cuprinsul Comunicării Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind Planul de acțiune pentru consolidarea combaterii finanțării terorismului de la Strasbourg, din 2 februarie 2016, se admite că, modalitățile de finanțare a terorismului sunt diverse, fiind recunoscut și tratat într-un mod amplu subiectul finanțării terorismului prin intermediul traficului și comerțului ilicit cu bunuri culturale, din Orientul Mijlociu, cu precădere din Siria și Irak. Distrugerea siturilor arheologice de către gruparea teroristă ISIS/Statul Islamic este considerată, ca fiind

crimă de război îndreptată împotriva patrimoniului cultural, existând dovezi clare, că Statul Islamic efectuează săpături ilegale în siturile arheologice, pentru a obține bunuri culturale care sunt folosite ca sursa producătoare de venituri. S-a constatat că bunurile culturale scoase ilegal din Siria și Irak reprezintă o sursă semnificativă de venit pentru grupările teroriste, astfel că, în măsura în care acest venit se bazează pe încasări de pe piețele europene, identificarea și eliminarea acestui comerț ar putea avea un impact real asupra unei surse importante de finanțare a activităților teroriste.

Rezoluția nr. 2347/2017 adoptată de Consiliul de Securitate la a 7907-a întrunire din 24 martie 2017, se concentrează asupra faptului că fenomenul terorist, sub toate formele și manifestările sale, reprezintă una dintre cele mai grave amenințări la adresa păcii și securității internaționale, orice act terorist fiind considerat un act criminal nejustificat. În cadrul Rezoluției se subliniază faptul că distrugerea, traficul și comerțul ilegal cu obiecte de patrimoniu cultural, în eventualitatea unui conflict armat sau săvârșirea acestor acte de către grupări teroriste, generează repercusiuni pe termen lung, care se materializează prin eventualitatea alimentării și exacerbării conflictelor, în acest context reconcilierea națională postconflict poate fi împiedicată.

Se constată că grupările teroriste, precum Da'esh/Statul Islamic și Al-Qaida, sunt implicate într-un mod activ în acte de distrugere a patrimoniului cultural și în traficul ilicit cu bunuri culturale provenite din: situri arheologice, muzee, biblioteci și arhive – acestea fiind utilizate pentru sprijinirea eforturilor de recrutare și consolidare a capacităților de organizare și desfășurare a atacurilor teroriste.

Propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind importul bunurilor culturale, de la Bruxelles, din data de 13 iulie 2017, reprezintă un cumul de măsuri legislative adoptate drept răspuns la cadrul juridic internațional, anterior urmărindu-se împiedicarea importului și depozitării, în Uniunea Europeană, a bunurilor culturale provenite din țările terțe. Concomitent, se vizează reducerea traficului de bunuri culturale, în special obiecte arheologice, venite din țările afectate de conflicte armate.

Prezenta Propunere de Regulament aduce o întregire a cadrului juridic al Uniunii Europene referitor la comerțul cu bunuri culturale, care a conținut până la acel moment, doar o legislație, care trata exportul de bunuri culturale și restituirea obiectelor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru. În ceea ce privește importul de bunuri culturale, cadrul juridic se limita la măsurile de restricționare a

comerțului cu bunuri culturale provenite din Irak și Siria. De asemenea, se stipulează că traficul cu artefacte culturale, obținute prin acțiuni de jaf, reprezintă o sursă de finanțare a terorismului și o modalitate de spălare a banilor. Traficul de artefacte și obiecte culturale obținute prin jaf a fost identificat, ca fiind o sursă de finanțare a terorismului și o modalitate de spălare a banilor. În ceea ce privește combaterea traficului de bunuri culturale – prezenta Propunere de Regulament, se va înscrie în lupta purtată de Uniunea Europeană împotriva criminalității organizate.

Trecând în revistă legislația internațională, ce vizează combaterea finanțării terorismului prin intermediul traficului și comerțului ilicit cu bunuri culturale, observăm că, anul 2015 reprezintă momentul în care, comunitatea internațională admite legătura de cauzalitate dintre atrocitățile comise de grupările teroriste asupra patrimoniului cultural și subvenționarea terorismului. Ce a determinat această schimbare? În acest context, trebuie să afirmăm că schimbarea a constat în actele, intens mediatizate, de distrugere și jefuire a patrimoniului cultural, din Orientul Mijlociu, în special din Irak și Siria, care au determinat o schimbare radicală a modului de raportare asupra practicilor, prin care grupările teroriste obțin sursele financiare.

Figura 2: Militanți ISIS distrugând statui expuse în Muzeul Mosul
Sursa: captură de ecran din videoclipul distribuit pe YouTube

Importanța și necesitatea protejării patrimoniului cultural

Pornind de la citatul că, „o națiune trăiește atâta timp cât cultura sa este vie”¹ amintim, faptul că ființa umană a creat, încă din timpuri străvechi, obiecte pe care le-a folosit atât în activitățile zilnice, cât și pentru a-și înfrumuseța ambientul. În acest context, bunurile culturale reprezintă expresia tăcută a tuturor lucrurilor, prin care o națiune se identifică, astfel că, prin intermediul bunurilor culturale putem afla ce au reprezentat civilizațiile trecute și ce au realizat de-a lungul veacurilor.

Bunurile culturale simbolizează cartea de vizită a fiecărei civilizații, deoarece marchează un loc al memoriei, istoriei, tradițiilor și obiceiurilor acumulate și transmise prin negura timpului, până în prezent. Patrimoniul cultural/moștenirea culturală desemnează totalitatea bunurilor materiale și imateriale care, printr-un procedeu subtil, definește vechimea și originalitatea tradițiilor fiecărei comunități umane. Accesul la moștenirea culturală este un drept al omului, iar păstrarea patrimoniului cultural este crucială, deoarece aceasta are o semnificație aparte pentru indivizi, grupuri și comunități, în ceea ce privește identitatea și evoluția lor (Doppelhofer, 2016, p. 3).

Așadar, distrugerea moștenirii culturale reprezintă un atac direct asupra identității unui stat și a populației acestuia. Multe națiuni au ajuns să se gândească la artefactele lor culturale, ca la o expresie tăcută a tuturor lucrurilor prin care se identifică și care le oferă unicitate.

Trebuie amintit faptul că, siturile arheologice, monumentele și bunurile culturale reprezintă rămășițele tangibile ale trecutului umanității, iar pentru majoritatea perioadelor istorice, îndeosebi pentru perioada antică, resursele arheologice furnizează principala și singura sursă de informare. Artefactele culturale conțin, în sine, o anumită cantitate de informații, acestea relatând fragmente de istorie, atunci când sunt păstrate și studiate în contextul inițial. Însă, aceste fragmente se destramă și se pierd, atunci când sunt sustrate din contextul istoric, respectiv din situl arheologic. Subliniem faptul că, o consecință secundară a distrugerii și jefuirii siturilor arheologice și a bunurilor culturale este reprezentată de distrugerea contextului arheologic original în care au fost găsite bunurile culturale jefuite. Deoarece, o dată distrus, contextul arheologic nu mai poate fi recuperat, iar pierderea informațiilor arheologice și științifice este permanentă.

Succesul avut în traficul și comerțul ilicit cu artefacte culturale se datorează, în principal, tipului de artă traficat – arta modernă versus arta

¹ Citat scris de către un anonim deasupra ușii muzeului din Kabul.

antică. Arta modernă este extrem de cunoscută și aproape imposibil de realizat tranzacții, fără ca autoritățile să afle, de exemplu: dacă o pictură de Vincent van Gogh ar fi furată întreaga lume ar afla, iar datorită notorietății ar fi imposibil de vândut. Însă, dacă s-ar fura o vază mesopotamiană de pe un sit arheologic este posibil, ca furtul să nu fie raportat din două motive: într-o primă situație datorită faptului că, dispariția a trecut neobservată și în cea de a doua situație datorită faptului că, situl arheologic de unde s-a realizat furtul nu este cunoscut/încă este nedescoperit. Prin urmare, arta antică este mult mai ușor de obținut și manevrat.

Făcând o paralelă între gruparea teroristă IRA (Irish Republican Army) și gruparea teroristă Statul Islamic/ISIS, precizând că ambele grupări s-au folosit de bunurile culturale pentru a-și finanța activitățile, observăm că, IRA nu a avut succes tocmai datorită faptului, că a folosit arta modernă. Arta modernă este extrem de cunoscută și destul de dificil de vândut, o piesă de artă faimoasă fără ca autoritățile să afle, iar dacă totuși procesul de vânzare are loc nu poate fi vândută la prețul estimat (Hanson, 2015).

La polul opus se află Statul Islamic/ISIS, care a distrus și jefuit siturile arheologice din Orientul Mijlociu și a beneficiat extrem de mult din vânzarea bunurilor culturale. Succesul avut se datorează faptului că, artefactele culturale datează din perioada Antichității și cele mai multe nu au fost înregistrate de experți înainte de a fi furate sau încă nu au fost descoperite. În prezent, arta antică nu este bine documentată și cunoscută, iar acest fapt facilitează și ușurează procesul ilicit de traficare și comerț, ceea ce face a fi dificil de prevenit și stopat (Williams, Coster, 2017).

Prin urmare, adevărată dominație asupra unei civilizații provine din controlul total și distrugerea fiecărui aspect, inclusiv cultura și memoria istorică, iar în acest context, distrugerea siturilor culturale introduce degradarea și instabilitatea într-o cultură, reducând-o la nivelul tradiției orale (Keller, 2015).

Concluzii

Patrimoniul cultural are caracteristica unică de a transcende timpul, însoțind de-a lungul istoriei ascensiunea și căderea civilizațiilor. Ca urmare a analizării literaturii de specialitate, ce tratează acțiunile de distrugere și jefuire a muzeului din Mosul și a importanței și necesității protejării patrimoniului cultural, putem afirma că scopul atrocităților săvârșite împotriva patrimoniului cultural irakian au la bază dorința de a genera venituri, dar și de promovare a ideologiei. Așa cum am specificat

mai sus, acțiunile de distrugere a patrimoniului irakian (concretizat în acest studiu, prin analizarea actelor de distrugere și jaf a muzeului din Mosul) sunt caracterizate de către comunitatea internațională, ca fiind crime împotriva umanității și acte de epurare culturală, asemănătoare celor întreprinse de regimul nazist și cel stalinist. În contextul în care, bunurile culturale devin într-un mod ilicit pârghia de finanțare a grupării teroriste Statul Islamic, acestea capătă statutul de arme de război.

Astfel că, viteza cu care a fost preluat muzeul din Mosul, de către militanții Statului Islamic, după ocuparea orașului, și declarațiile lansate către comunitatea internațională, prin intermediul videoclipului lansat pe YouTube în februarie 2015, ne determină să credem că, artefactele culturale deveniseră o țintă pentru gruparea teroristă, deoarece acestea nu sunt susceptibile spre a fi vizate de atacuri și bombardamente, precum instalațiile petroliere.

Este important să conștientizăm faptul că, conflictele și actele de violență generează o victimă tăcută ce nu se poate apăra sau salva, moștenirea culturală, care spre deosebire de alte resurse este de neînlocuit și o dată dispărută nu poate fi reconstituită. Prin urmare, este important, necesar și de datoria noastră, ca beneficiarii direcți ai moștenirii culturale, să oferim protecție împotriva acțiunilor ce periclitizează siguranța și securitatea patrimoniului cultural. Accesul la patrimoniul cultural este un drept al omului, acesta constituind o componentă importantă a identității culturale a comunităților, a grupurilor și a persoanelor.

Suntem conștienți de faptul că, actele de distrugere și jefuire a muzeului din Mosul nu sunt prima acțiune în acest sens întreprinsă de o grupare teroristă, însă, atrocitățile prezentate în acest studiu, pe lângă altele de acest fel din Irak și din Siria, săvârșite de gruparea teroristă Statul Islamic au generat la nivel internațional reacția cea mai virulentă, forțând comunitatea internațională, să admită și să conștientizeze legătura de cauzalitate, dintre acțiunile de distrugere a patrimoniului cultural și generarea unor profituri, ce sunt investite în planificarea și manifestarea acțiunilor teroriste. Prin urmare, la nivel internațional au fost adoptate norme legislative, menite să combată actele de trafic și comerț ilicit cu bunuri culturale, astfel încât, acestea să nu devină o pârghie de obținere a unor surse de venit substanțiale pentru grupările teroriste.

Bibliografie:

1. Doppelhofer, C. (2016). *Will Palmyra rise again? – War Crimes against Cultural Heritage and Post-war Reconstruction*, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/CulturalRights/DestructionHeritage/NGOS/Ch.Doppelhofer.pdf>
2. Hanson, V. (2015). *Looted Antiquities: Economic Opportunity for Terrorists*.
3. Kareem, S. (2015). *ISIS fighters destroy ancient artefacts at Mosul museum*, <https://www.theguardian.com/world/2015/feb/26/isis-fighters-destroy-ancient-artefacts-mosul-museum-iraq>
4. Keller, J. (2015). *Why ISIS's destruction of ancient art is more than a war crime*, <https://www.dailydot.com/unclick/isis-war-crimes-genocide-ancient-art/>
5. Knight, C. (2015). *The Mosul Museum video from Islamic State could be a staged drama*, <https://www.latimes.com/entertainment/arts/la-et-cm-mosul-museum-knight-notebook-2>.
6. Morris, L. (2015). *Artifacts looted during the Iraq invasion turned up in the house of an Islamic State leader*, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/07/15/how-ancient-artifacts-looted-during-the-iraq-invasion-turned-up-in-the-house-of-an-islamic-state-leader/>
7. Ross, P. (2015). *ISIS destroys 3.000-year-old Mosul Museum artifacts with sledgehammer, pickaxes [video]*, <https://www.ibtimes.com/isis-destroys-3000-year-old-mosul-museum-artifacts-sledgehammer-pickaxes-video-1829270?rel=rel1>
8. Singer, G. G. (2015). *ISIS's War on Cultural Heritage and Memory*, http://ukblueshield.org.uk/wp-content/uploads/2015/06/Singer-Isis_Against_World_Heritage.pdf
9. Suadad, al-S. (2015). *The full story behind ISIL's takeover of Mosul Museum*, <https://www.aljazeera.com/features/2015/3/9/the-full-story-behind-isils-takeover-of-mosul-museum>
10. Tharoor, I. (2015). *Watch: Islamic State militants smash ancient irreplaceable artifacts with sledgehammers*, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/02/26/watch-islamic-state-militants-smash-ancient-irreplaceable-artifacts-with-sledgehammers/>
11. Westcott, T. (2019). *Stolen treasures: How Iraq is hunting for ancient relics looted from its museums*, <https://www.middleeasteye.net/discover/iraq-stolen-treasure-ancient-history-auction>
12. Westcott, T. (2020). *Destruction or theft? Islamic State, Iraqi antiquities and organized crime*.
13. Westcott, T. (2020). *A shadow of its former self: Mosul Museum and the long road to recovery*, <https://www.middleeasteye.net/discover/iraq-mosul-museum-reconstruction-antiquities>

14. Williams, P.R., Coster, C. (2017). „Blood Antiquities: Addressing a Culture of Impunity in the Antiquities Market”, în: *Case Western Reserve Journal of International Law*, vol. 49, nr. 1, p. 103-114.

Legislația Internațională:

*** Rezoluția nr. 2199/2015 adoptată de Consiliul de Securitate în cadrul celei de a 7379-a reuniuni din 12 februarie 2015.

*** Rezoluția Parlamentului European din 30 aprilie 2015 referitoare la distrugerea siturilor culturale de către ISIS/Da'esh.

*** Comunicare a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind Planul de acțiune pentru consolidarea combaterii finanțării terorismului, Strasbourg, 2.2.2016.

*** Rezoluția nr. 2347/2017 adoptată de Consiliul de Securitate la a 7907-a întrunire din 24 martie 2017.

*** Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind importul bunurilor culturale, Bruxelles, 13.07.2017.